CZU: 378.042:159.947.23 **https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_07**

DEZVOLTAREA RESPONSABILITĂȚII LA STUDENȚI PRIN PRISMA PRINCIPIULUI ANGAJAMENTULUI

Nadejda BUTNARI, Nina BÎRNAZ
Universitatea de Stat din Moldova

Angajamentul prespune un comportament responsabil al studenților în procesul de instruire. Determinat cu statut de principiu, anagajamentul derivă din gândirea critică existențială, dimensiune esenţială a inteligenţei spirituale. În procesul de instruire, principiul angajamentului se referă la crearea de către cadrul didactic a contextelor educaţionale în care studenții vor fi încurajaţi să se implice, prin posibilitatea alegerii, luării de decizii şi asumării responsabilităţii în raport cu alegerile făcute și deciziile luate. În prezentul articol sunt reflectate un șir de strategii specifice, orientate spre dezvoltarea responsabilității la studenți și anume: crearea unui mediu de învățare colaborativ, stabilirea unor obiective clare și relevante pentru student, realizarea sarcinilor din domeniul profesional autentic, oferirea feedback-ului constructiv și implicarea studenților în luarea deciziilor. Pentru realizarea acestor strategii a fost adaptată o strategie generală relevantă contextului didactic - Strategia „4 Ce” pentru dezvoltarea gândirii critice. Această strategie reflectă componentele prin prisma cărora poate fi dezvoltată și evaluată responsabilitatea studenților. Astfel, corelația dintre aceste strategii: strategia „4Ce” și strategiile specifice generează un design didactic prietenos, orientat spre dezvoltarea responsabilității la studenți în procesul de instruire.

Cuvinte-cheie: *inteligență spirituală, gândire critică existențială, angajament, principiul anagajamentului, responsabilitate, strategia ,,4 Ce”, studenți.*

DEVELOPMENT OF STUDENTS' RESPONSIBILITY THROUGH THE PRINCIPLE OF ENGAGEMENT

The engagement presupposes responsible behavior of students in the training process. Determined as a principle, the engagement derives from critical existentialism thinking, an essential dimension of spiritual intelligence. In the training process, the principle of engagement refers to the creation by the teaching staff of educational contexts in which students will be encouraged to get involved, through the possibility of choice, decision-making and assuming responsibility in relation to their choices and decisions taken. In this article, a series of specific strategies are reflected, aimed at developing responsibility of students, namely: creating a collaborative learning environment, setting clear and relevant objectives for the student, carrying out tasks in the authentic professional field, providing constructive feedback and involving students in the decision-making process. To achieve these strategies, a general strategy relevant to the didactic context was adapted - the „4 What” strategy for the development of critical thinking. This strategy reflects the components through which student responsibility can be developed and assessed. Thus, the correlation between these strategies: the „4 What” strategy and the specific strategies generate a friendly didactic design, oriented towards the development of student responsibility in the training process.

Keywords: *spiritual intelligence, critical existentialism thinking, engagement, the principle of engagement, responsibility, the „4 What” strategy, students.*

Introducere

Autorul Salancik G. susține că angajamentul este un concept important în luarea deciziilor și în comportamentul uman. Potrivit lui Salancik, angajamentul este o stare psihologică care apare atunci când o persoană își asumă o anumită responsabilitate pentru obligațiunile pe care le are față de o altă persoană sau organizație [11].

Astfel, angajamentul presupune un nivel ridicat de responsabilitate și implicare, fiind și o sursă motivațională pentru dezvoltare și realizare personală și profesională. În acest context, angajamentul se conturează cu statut de principiu.

Pornind de la aceste idei, principiul angajamentului poate fi utilizat cu succes în diferite contexte, inclusiv în context educațional.

În contextul prezentei cercetări, abordăm principiul angajamentului prin prisma inteligenței spirituale (SQ) în general și a gândirii critice existențiale (GCE) în special.

Inteligența spirituală – fundament al angajamentului

Angajamentul prespune un comportament responsabil al studenților în procesul de instruire. Determinat cu statut de principiu, anagajamentul derivă din gândirea critică existențială, dimensiune esenţială a inteligenţei spirituale. În viziunea autorilor King D. și DeCicco T. [7, p. 69], inteligenţa spirituală se constituie din patru dimensiuni de bază: gândirea critică existenţială, producerea de sens personal, conştiinţa transcendentală și expansiunea stării de conştiinţă.

Gândirea critică existenţială implică capacitatea de a contempla critic sensul/ semnificaţia vieţii şi problemele existenţiale sau metafizice (de exemplu: realitatea, universul, spaţiul, timpul). Gândirea critică existenţială are legătură cu orice problemă de viaţă, obiect sau eveniment, raportate la existenţa unei persoane. Koening H. ş.a., o definesc: „proces de căutare pentru aflarea răspunsurilor” [8].

Producerea de sens personal este capacitatea de a avea un scop în viaţă şi de a construi un sens personal prin prisma acestuia în context fizic şi mintal [*adaptat* 2, p. 289]. Meddin J. R. defineşte producerea de sens personal: „un principiu sau un set de principii de organizare integratoare care oferă sens relaţiei dintre viaţa interioară şi mediul exterior” [9].

Conştiinţa transcendentală se referă la capacitatea de a percepe dimensiunile transcendente sau exterioare ale sinelui, ale altora, ale lumii fizice (de exemplu: nonmaterialismul, interconectarea) în timpul normal al stării de veghe [*adaptat* 2, p. 289]. Csikszentmihalyi M. face referire la sinele transcendent, descriind indivizi de succes care „se deplasează dincolo de limitele lor personale, prin integrarea obiectivelor individuale cu altele mai complexe, cum ar fi bunăstarea familiei, comunitatea, umanitatea, planeta sau cosmosul” [*apud* 7, p. 71].

Expansiunea stării de conştiinţă este capacitatea de a intra în stări extinse ale conştiinţei (de exemplu: conştiinţa cosmică). Din punct de vedere psihologic, distincţia între conştiinţa transcendentală şi expansiunea stării de conştiinţă este bine susţinută. În timp ce conştiinţa transcendentală are loc în timpul stării de veghe, expansiunea stării de conştiinţă presupune capacitatea de a transcende starea de veghe şi de a intra în stări profund spirituale [*adaptat* 3, p. 33].

Aceste dimensiuni încorporează un ansamblu de capacităţi mintale ce contribuie la conştientizarea, integrarea şi adaptarea aspectelor nemateriale transcendente ale existenţei unei persoane, care conduc la reflecţie profundă existenţială, îmbunătăţirea sensului, recunoaşterea unui sine transcendent şi stăpânirea stărilor spirituale.

Din fiecare dimensiune a inteligenței spirituale derivă principii ce au rol important în procesul de instruire a studenților, prin furnizarea unui cadru de referință pentru dezvoltarea și aplicarea unei abordări coerente și eficiente în procesul de învățare. Astfel, principiile orientează activitățile și comportamentul educațional al studenților și contribuie la dezvoltarea unor valori care ghidează comportamentul, deciziile și acțiunile atât în context personal, cât și profesional.

Principiul angajamentului

Un principiu derivat din gândirea critică existențială, componentă a inteligenței spirituale, este principiul angajamentului. În procesul de instruire, principiul angajamentului se referă la crearea de către cadrul didactic a contextelor educaţionale în care studenţii vor fi încurajaţi să se implice, prin posibilitatea alegerii, luării de decizii şi asumării responsabilităţii în raport cu alegerile făcute şi deciziile luate [4].

Drept dovadă a acestui principiu, Hétu J. L., profesor emerit la Universitatea din Montreal, se referă la șapte criterii ce exprimă maturitatea spirituală a unei persoane, printre care: deschiderea spre experiență și asumarea responsabilităților [6], trăsături relevante în contextul principiului angajamentului, iar Greenleaf R. K., fondatorul concepţiei filozofice moderne privind *servant leadership-ul* (conducerea în serviciul celorlalți), conchide că: „Tot ceea ce este necesar pentru a reconstrui comunitatea ca formă de viaţă viabilă pentru un număr mare de oameni, este luarea de angajamente” [5].

Astfel, contextul de învățare organizat pentru realizarea principiului angajamentului înglobează activități interactive care încurajează participarea activă a studenților, și implicarea responsabilă a aces-

tora în rezolvarea sarcinilor bazate pe învățare prin descoperire și experiență, prin simulare a situațiilor problemă, prin proiecte de cercetare, axate pe dezbatere etc.

Sarcinile de învățare propuse studenților, în contextul acestui principiu, e necesar să implice atât activități individuale, pentru a-i permite studentului de a gândi şi a decide/acţiona independent, cât și activități de lucru în echipă pentru a încuraja diverse roluri și responsabilități sociale.

Responsabilitatea – trăsătură indispensabilă angajamentului

Responsabilitatea este un comportament intenţionat ce contribuie la realizarea obligaţiilor sociale și profesionale, angajat în promovarea valorilor sociale, profesionale, devenind ea însăşi o valoare. Responsabilitatea este o trăsătură specifică omului, manifestată în orice activitate, constituind o dimensiune complexă a personalităţii [12].

Popescu-Neveanu P. afirmă că responsabilitatea este facultatea de a da răspunsuri valorice şi efective, de a garanta ducerea la bun sfârşit a sarcinilor încredinţate sau asumate [10, p. 620].

Pornind de la aceste definiții, propunem un ansamblu de strategii de dezvoltare a responsabilității la studenți și anume: crearea unui mediu de învățare colaborativ, stabilirea unor obiective clare și relevante pentru student, realizarea sarcinilor din domeniul profesional autentic, oferirea feedback-ului constructiv și implicarea studenților în luarea deciziilor (Tabelul 1).

Tabelul 1. Strategii de dezvoltare a responsabilității la studenți.

Strategia	Esența strategiei
Crearea unui mediu de învățare colaborativ	Crearea unui mediu de învățare care să încurajeze colaborarea și angajamentul studenților. Atunci când studenții se simt parte a unui grup și își asumă responsabilitatea pentru succesul și progresul grupului, se simt mai implicați și mai motivați să-și îndeplinească rolul asumat.
Stabilirea unor obiective clare și relevante pentru student	Angajarea studenților în atingerea obiectivelor personale, presupune asumarea responsabilității pentru propriile acțiuni și rezultatele lor. În acest context, studenții sunt mai motivați să își asume responsabilitatea pentru progresul lor și să acționeze în acest sens.
Realizarea sarcinilor din domeniul profesional autentic	Delegarea sarcinilor din domeniul profesional autentic prin adaptarea modalităților relevante: proiecte de cercetare, activități de voluntariat, organizare de evenimente și prezentări contribuie la manifestarea responsabilității studenților într-un context profesional real.
Oferirea feedback-ului constructiv	Oferirea continuă a feedback-ului constructiv privind progresul studenților este o modalitate importantă de a sprijini învățarea și dezvoltarea în instruirea studenților. Furnizarea de informații detaliate și specifice cu privire la comportamentul și performanța studenților generează asumarea responsabilității pentru analiza și îmbunătățirea propriilor performanțe.
Implicarea studenților în luarea deciziilor	Implicarea studenților în luarea deciziilor presupune oferirea oportunității de a-și spune punctul de vedere privind deciziile care îi vizează direct; în acest caz, studenții se simt mai implicați și dau dovadă de responsabilitate față de proces și de rezultate.

Pentru evaluarea responsabilității formate prin prisma acestor strategii, am adaptat Strategia „4 Ce” pentru dezvoltarea gândirii critice, propusă în lucrarea *Multispectral Strategic Approach in Developing Critical Thinking in Students* [1, p.43-44].

Astfel, în tabelul 2 este prezentată corelația dintre Strategia „4Ce” și strategiile de dezvoltare a responsabilității la studenți.

Tabelul 2. Corelația dintre Strategia „4Ce” și strategiile de dezvoltare a responsabilității la studenți.

Strategia „4Ce” **Strategii de dezvoltare a responsabilității**	**Ce atitudini e necesar să ai pentru a dezvolta responsabilitatea ?**	**Ce abilități e necesar să ai pentru a dezvolta responsabilitatea ?**	**Ce manifestări ale comportamentului demonstrează responsabilitate?**	**Ce metode poți utiliza în procesul de instruire pentru a dezvolta responsabilitatea ?**
	Luarea în considerație a particularităților personale și a particularităților celorlalți în cadrul grupului.	Interacțiunea cu membrii grupului (de exemplu, pentru prezentarea argumentelor, concluziilor, soluțiilor)	Evaluarea acțiunilor/ implicațiilor proprii și a colegilor în cadrul activităților de grup.	Metode ce presupun simulări: *Joc de rol, Studiu de caz, Teatru forum etc.*
Stabilirea unor obiective clare și relevante pentru student	Precizarea obiectivelor necesare pentru atingerea rezultatelor/ performanțelor prin prisma implicațiilor personale în procesul de instruire	Aprecierea rezultatelor/ performanțelor obținute	Raționament comparativ: compararea rezultatelor/ performanțelor cu obiectivele stabilite	Metode ce presupun comparații: *Diagrama Venn, Graficul T etc.* Metode ce presupun exprimarea punctelor de vedere: *Interviul, Discuția panel etc*.
Realizarea sarcinilor din domeniul profesional autentic	Preocuparea de a formula clar sarcinile	Identificarea unei probleme, pornind de la o situație concretă	Studiu în profunzime: sondarea problemelor fundamentale sau semnificative	Metoda interviului: *Interogarea multiprocesuală etc.*
Oferirea feedback-ului constructiv	Tendința de a lua o poziție (și de a o schimba) atunci când faptele o justifică	Formularea și evaluarea judecăților de valoare	Dezvoltarea unui punct de vedere personal: dezvoltarea sau examinarea convingerilor, argumentelor sau teoriilor	Metode referitor la comunicarea argumentativă: *Metoda Argument în patru pași, Controversa constructivă, Linia valorilor, Feedback 360 de grade etc.*
Implicarea studenților în luarea deciziilor	Adoptarea unei abordări obiective prin examinarea diferitelor sugestii/ păreri/opinii oferite	Identificarea argumentelor prin analiza punctelor de intersectare a opiniilor specialiștilor	Examinarea argumentelor prin clarificarea și contestarea opiniilor, teoriilor, punctelor de vedere a diferitor specialiști	*Dezbaterea socratică, Analiza SWOT, Brainstorming etc.*

În **concluzie**, evidențiem importanța principiului angajamentului în formarea responsabilității la studenți. Derivat din inteligența spirituală în general și gândirea critică existențială în special, principiul angajamen-

tului presupune un nivel ridicat de responsabilitate și implicare, fiind și o sursă motivațională pentru dezvoltare și realizare personală și profesională. În procesul de instruire, principiul angajamentului se referă la crearea de către cadrul didactic a contextelor educaţionale în care studenții vor fi încurajaţi să se implice, prin posibilitatea alegerii, luării de decizii şi asumării responsabilităţii în raport cu alegerile făcute şi deciziile luate.

Astfel, dezvoltarea responsabilității la studenți este o componentă esențială a procesului de învățare, fiind o valoare importantă pentru succesul personal și profesional. Pentru a contribui la dezvoltarea responsabilității, există diverse strategii care pot fi aplicate în procesul educațional, printre care: crearea unui mediu de învățare colaborativ, stabilirea unor obiective clare și relevante pentru student, realizarea sarcinilor din domeniul profesional autentic, oferirea feedback-ului constructiv și implicarea studenților în luarea deciziilor.

Referințe:

1. BÎRNAZ, N., BUTNARI, N., RAȚĂ, L. A multispectral strategic approach in developing critical thinking in students. În: *Values, models, education. Contemporary perspectives* (Opriș, D., Scheau, I., Aleksandrov, A. Ed.). București: Editura Eikon, 2022, p. 42-46. E-ISBN-13 978-606-49-0815-5.
2. BUTNARI, N. Cadrul conceptual al inteligenței spirituale - instanță superioară a inteligenței umane. În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională ,,Integrare prin cercetare şi inovare”,* 28-29 septembrie, 2016, Chişinău: CEP USM, ISBN 978-9975-71-813-4.
3. BUTNARI, N., BÎRNAZ, N. Expansiunea stării de conștiință, capacitate fundamentală a cadrului didactic universitar – servant leader. În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională ,,Integrare prin cercetare şi inovare”,* 7-8 noiembrie, Chișinău: CEP USM, 2019, p. 33-37. ISBN 978-9975-149-50-1.
4. BUTNARI, N., BÎRNAZ, N. Evaluation in Higher Education: Evaluation of Spiritual Intelligence of the Academic Staff. In: *Assessment, Testing, and Measurement Strategies in Global Higher Education* (Railean, E. Ed.). Hershey, PA: IGI Global, 2020, p. 169-192. DOI: 10.4018/978-1-7998-2314-8.ch009.
5. GREENLEAF, R. K. *The understanding and practice of servant-leadership.* School of Leadership Studies, Regent University, 2005.
6. HÉTU, J. L. *L'humain en devenir. Une approche profane de la spiritualité.* Québec: Fides, 2001, 109 p.
7. KING, D. B., DECICCO, T. L. A Viable Model and Self-Report Measure of Spiritual Intelligence. In: *International Journal of Transpersonal Studies,* 2009, 28 (1). p. 68-85.
8. KOENIG, H. et. al. *Handbook of religion and health.* New York: Oxford University Press, 2000.
9. MEDDIN, J. R. Dimensions of spiritual meaning and well-being in the lives of ten older Australians. In: *International Journal of Aging and Human Development,* 1998, 47, p. 163-175.
10. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicţionar de psihologie.* Bucureşti: Editura Albatros, 1978, 784 p.
11. SALANCIK, G. R. Commitment and the control or organizational behaviour and belief. In: *New direction in organizational behaviour* (Staw, B., Salancik, G.R. Ed.). Chicago: St Clair Press, 1977, pp. 1-59.
12. ŞCHIOPU, U. *Dicţionar enciclopedic de psihologie*. Bucureşti: Humanitas, 1995, 663 p.

Date despre autori:

Nadejda BUTNARI, lector universitar, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: butnarinadejda@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-1261-2368

Nina BÎRNAZ, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: ninabernazz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2543-6949

Prezentat la 01.04.2023